
de Koepelgevangenis te Arnhem op 11 mei 1944 ten strengste verboden nog in het openbaar op te treden. Hoogstwaarschijnlijk had deze tekst een vervolg moeten worden op zijn brochure *Mogen wij zoo verder gaan?* uit 1944, waarover verderop meer. Het is bekend dat hij aan het eind van de oorlog veel met zijn vrienden uit het verzet over de toekomst na de Tweede Wereldoorlog sprak. Het feit dat zij, in tegenstelling tot vele gesneuvelde vrienden uit het verzet (ca. 1700), de oorlog hadden overleefd ervoeren zij als een extra grote verantwoordelijkheid.⁸ Zij wilden trouw blijven aan de geest, die de gevallen kameraden bij hun strijd en tot in hun dood had bezielde.

Slomp gaf dit document vermoedelijk later niet uit als brochure, omdat hij kort na de bevrijding de mogelijkheid kreeg om zijn mening op een geheel andere manier aan een groot publiek kenbaar te maken. Vanaf 15 juni 1945 tot 6 maart 1946 hield hij op verzoek van de leiding van de LO-LKP samen met een voorman uit het rooms-katholieke verzet – eerst de Redemptorist pater Lodewijk Bleijs en daarna de Dominicaan pastoor Victor (Nico Apeldoorn) – overal in het land spreekbeurten over ‘De geestelijke achtergrond van het verzet’.⁹ De meeste van de verzetsmensen waren bezielde door de geest van Christus. In de gevangenis en de concentratiekampen en ook er buiten, in de geestelijke strijd was tegen het nazidom was – aldus Slomp – de ware oorlogswinst behaald.¹⁰ Hoewel publicatie van het hier afgedrukte stuk uitbleef, verwoordde hij in 1947 in zijn artikel een ‘Noodkreet’ wel in het kort de in 1945 reeds opgemerkte hoofdpunten van kritiek ten aanzien van kerk en politiek.¹¹

Handgeschreven beslaat dit document elfenhalve pagina. Wat de wijze van uitgave betreft: de alinea-indeling en de spelling zijn gehandhaafd. Afkortingen en leestekens zijn opgelost, respectievelijk verwijderd en toegevoegd. Tussen teksthaken staan toevoegingen van de bewerker. De paginering van het handschrift staat tussen ‘Duitse komma’s: / /’. De noten bevatten toelichtingen van de bewerker.

De verhouding tussen Kerk en Staat

In het manuscript gaat Slomp uitgebreid in op de nadelige gevolgen van een onderscheid tussen kerk en staat, als waren het aparte zaken.¹² Deze binnen Slomps eigen kerkverband gangbare tweedeling was voor een deel te herleiden tot het door de hoogleraar Abraham Kuyper geïntroduceerde onderscheid tussen de kerk als instituut en als organisme.¹³ Bij de kerk als instituut werd uitgegaan van het zichtbaar worden van de kerk in haar ambten en bedieningen in woord en sacrament. Bij de kerk als organisme ging het om het zichtbaar worden van de kerk

⁸ Mannes Schoppink, ‘Zoon van Frits de Zwerver werkte jarenlang aan de dialoog tussen christenen en moslims’ in: *Bulletin Unie-NZV*, 33e jrg, nr. 11 (maart 2005) 17-19; 18. Van de mensen, waarmee Slomp in het begin had samengewerkt was één op de drie omgekomen.

⁹ Dick Kaajan, ‘Kampen: eindpunt van tournee over geestelijk verzet’ in: *Kamper Almanak. Cultuur Historisch Jaarboek 2003* (Kampen 2003) 176-195; 183-188.

¹⁰ F. Slomp, ‘Oorlogswinst’ in: *Belijden en Belevén. Gereformeerd weekblad*, 4e jrg. no 25 (21 februari 1947), [3-5].

¹¹ F. Slomp, ‘Noodkreet’ in: *Belijden en Belevén. Gereformeerd Weekblad*, 4e jrg. no 40 (6 juni 1947), [5-6]; met een reactie van B. Holwerda ‘De dominee zonder kerk’ in: *De Reformatie*, 22e jrg. nr. 39 (5 juli 1947), 306-307.

¹² Slomp spreekt consequent van kerk en politiek, maar bedoelt hetzelfde.

¹³ J.D. te Winkel, *Kiezen en delen. Over de politieke en sociale implicaties van het christelijk geloof in de communicatie van het Rijk Gods door de missionaire gemeente in eigen omgeving* (Amsterdam 1977) 20-30; H.C. Endedijk, *De Gereformeerde Kerken in Nederland*, dl. 1 (1892-1936) (Kampen 1990) 56-58; J. Vree,